

נשים מספרות על הפרדה

שלוש עשרה נשים על אפליה במרחב הציבורי

המרכז הרפורמי לדת ומדינה. ינואר 2012 / טבת התשע"ב

נשים מספרות על הפרדה

שלוש עשרה נשים על אפליה במרחב הציבורי

המרכז הרפורמי לדת ומדינה
ינואר 2012 / טבת התשע"ב

**ברצוננו להודות לגופים ולתורמים הבאים,
לולא תרומתם לא היינו יכולים לקיים את הפעילות השוטפת:**

The Kathryn Ames Foundation

ARZA

ARZA Canada

ARZENU

Nancy Barat (the Arthur Barat Fellow for Justice)

The Philip and Muriel Berman Foundation

The Jacob and Hilda Blaustein Foundation Inc.

The Claudine and Stephen Bronfman Family Foundation

Canadian Friends of the World Union for Progressive Judaism

The Donald and Carole Chaiken Foundation

The Jewish Federation of Cleveland

The Cohen Family Foundation

John and Noeleen Cohen

The Eugene J. Eder Foundation

Richard and Lois England Family Foundation

Edith Everett

The Social Justice Fund

Stanley Gold

The Richard and Rhoda Goldman Fund

The Donald Gordon Foundation

Richard and Lois Gunther

Richard and Barbara Harrison

Hebrew Union College-Jewish Institute of Religion

Israel Movement for Progressive Judaism

Jim and Sue Klau

Mark and Peachy Levy

William Lowenstein

Robert Meyer

Joseph and Harvey Meyerhoff Family Charitable Funds

The New Israel Fund

Kathleen Peratis, the Pomegranate Foundation

Amy and Gary Perlin

Arthur and Betty Roswell

The Robert Sillins Family Foundation

Lorin Silverman

Union for Reform Judaism

World Union for Progressive Judaism

תוכן עניינים

- 9 להספיד את אבי / רוזי דוידיאן
- 10 אם ובת על הפרדה בבית שמש / אריאלה ורחל
- 12 קו אדום / שולמית אלוני
- 14 תופסות מקום / נטע רביד
- 16 חוויה קשה מקו 497 / ליגל אליאס
- 17 רוזה פארקנשטיין הגיעה... / רחל לזין וויינשטיין
- 19 מכתב אישי / בת-ציון דוד
- 20 תופסות מקום / מוריה שחם
- 22 עלייה לקווי אפליה / שרית הקשם
- 23 אני יהודיה נתעבת וחוטאת / קייטי גרינברג
- 24 שיחת טלפון / בחורה חרדית בעילום שם
- 25 אפליה בבית העלמין / אורלי ארז-לחובסקי
- 27 תופסות מקום - הסבר על הקבוצה

”בלי התחשבות, בלי בושה, בלי חרטה חומה סביבי הקימו גבוהה ועבתה מעולם לא שמעתי את הבנאים, אף לא צליל מקולם. בלי משים חסמו בפניי את העולם”

קונסטנדינוס קוואפיס, מיונית יורם ברונבסקי

בשנים האחרונות, כמעט בלי משים, אנחנו נתקלים ביותר ויותר חומות במרחב הציבורי שלנו. חלקן גליות וחלקן סמויות מן העין. אלו הן חומות של הפרדה בין המינים - הפרדה מגדרית. המרחב הציבורי כבר איננו פתוח וחופשי לגברים ונשים כאחד, אלא מחולק בצורה לא שוויונית. השלכותיה של חלוקה זו כוללות דחיקת הנשים הצידה, צמצומן והעלמתן.

פלגים קיצוניים ביותר בתוך הציבור החרדי, אשר תפיסתם היא כי לנשים אין דריסת רגל במרחב הציבורי הגברי, מצליחים, בניגוד לחוקי המדינה ובשל אזלת ידן של הרשויות הנכנעות להם, להחיל יותר ויותר הפרדה על המרחב הציבורי, לעתים תוך כפייה ואליומות פיסית.

בין אם מדובר בקו תחבורה ציבורית לצפת, תור למרפאת קופת חולים בירושלים, אירוע של גוף ממחלתי, כניסה לחנות מכולת, או אפילו רחוב שמדרכתיו נפרדות לגברים ולנשים - ההפרדה מחלחלת את אט לחיינו, למרחב המשותף שלנו.

בחוברת 13 סיפורים של נשים. דתיות וחילונית, מבוגרות וצעירות, מירושלים ומחוצה לה, ממגוון רקעים ותרבויות - כולן חוו אפליה. זו הזדמנות להקשיב לקולות המושתקים. יחד הקולות האלו מתגברים לצעקה רמה: די!

העולות הללו נעשות במרחב המשותף של כולנו. האישה שהולכת בבושת פנים למושב האחורי של האוטובוס היא את ואתה, האישה הזאת היא אנחנו. אם נמשיך להסכים לכך בשתיקה ולא נעמוד עם היד על הדופק ונלחם בתופעה, נמצא את עצמנו יום אחד תוהים - איך חסמו בפנינו את כל העולם.

ענת הופמן

ראש המרכז הרפורמי לדת ומדינה

לנשמת אבי אברהם דוידאן ז"ל

להספיד את אבי / רוזי דוידאן

שמי רוזי דוידאן, אני בשנות השלושים לחיי, ומתגוררת במושב מבועים.

אבי האהוב, אברהם דוידאן ז"ל, נפטר לפני כשנה, אך מעולם לא העליתי על דעתי שבהלוויתו של אבי לא אוכל להספידו.

אבי, אברהם נפטר לאחר מאבק במחלת הסרטן. הוא היה דמות מוכרת באזור ובהלוויה, בבית העלמין באופקים, נכחו מאות אנשים. כבר בבית העלמין, נתקלנו בהפרדה. אני וחמש אחיותיי ישבנו מאחור באזור המותר לנשים, ובעבר השני סמוך לגופת אבי ישבו שני אחיי. זה היה מוזר בעיניי שאנחנו נדרשות לשבת בנפרד, אך ידעתי שאלו חלק מהתכתיבים במקום ולא רציתי לחולל מהומה.

ראשון עלה לשאת דברים, בסוכת ההספדים, ראש המועצה, אחריו עלה לדבר אחי. אני ישבתי מאחור ושמעתי במיקרופון שהגיע תורי לשאת דברים. הוצאתי את ההספד שכתבתי, ולפתע שמעתי את הרב אומר: "אל תעבירו אליה את המיקרופון, היא אינה יכולה לשאת דברים".

הייתי בהלם. אחי, שהיה סמוך לרב, שאל נדהם, מה זאת אומרת, והרב ענה לו: "נשים לא מספידות. תשא אתה דברים במקומה". אחי התווכח איתו והשיב: "איך אני אשא דברים, אם היא זו שכתבה אותם?". ברקע הדברים שמעתי את אחיה של אמי פונה לרב ואומר לו: "אולי אלו המנהגים שלכם כי אתם בני העדה המרוקאית, אצלנו זה לא נהוג כך". הרב התעקש ואמר: "נשים לא מספידות. אם תרצו אני אקרא במקומה".

אני בפירוש לא הסכמתי לכך, שהרב יקרא - "אבא יקר"? הרי אלה דברי פרידה אישיים שכתבתי לאבי. מיררתי בכי. הרגשתי מיותרת. לא רק שלא יכולתי לשאת את ההספד גם לא יכולתי לצעוד לצד אבי בדרכו האחרונה. אפשרו לי לצעוד רק מאחור. המוות של אבי היה מוות טראומתי עבורי והחוויה בית העלמין היתה טראומתית לא פחות.

אני אזרתי אומץ ובסיוע עורכת הדין אורלי ארז-לחובסקי מהמרכז הרפורמי לדת ומדינה הגשתי תביעה כנגד החברה קדישא בעיר. התביעה ודאי לא תפצה על עגמת הנפש והתחושות הקשות, אבל אולי תמנע מהישנות מקרים כאלה בעתיד.

לסיכום אומר, שאנחנו גדלנו בבית דתי. אבי תמיד אמר: "הבליטו את מה שיפה בדת, ואל תרחיקו בהתנהגות קיצונית", אך, לצערי, זה לא מה שקרה. הדתיים שכחו שבמעמד הר סיני משה נתן את התורה לעם ישראל כמקשה אחת, לא חילק בין גברים ונשים. בקרוב תתקיים אזכרה במלאת שנה למות אבי. הפעם אני מתכוונת לקרוא את ההספד שאכתוב ולא לוותר.

אם ובתה על הפרדה בבית שמש / אריאלה ורחל

אריאלה

אני תלמידת תיכון בת 14 ומתגוררת בבית שמש. אני נוהגת לנסוע ללימודים באולפנא באוטובוס.

שמעתי, בעבר, סיפורים מחברות שלי על קווי הפרדה, ועל נשים שחייבו אותן לשבת מאחור, אבל אני לא נתקלתי בזה. עד אותו היום בו חזרתי עם חברותיי מבית-הספר.

עליתי, יחד עם חברותיי, על קו האוטובוס בדרכנו הביתה מהאולפנא והתיישבנו בחלק הקדמי. לאחר זמן מה, עלו על האוטובוס שני גברים חרדים. כיוון שלא היה מקום ישיבה בשבילם בחלקו הקדמי של האוטובוס, הם נעמדו לידנו ולא דברו. בשלב זה, פנה אלינו הנהג ואמר לנו לעבור לחלק האחורי של האוטובוס, כדי לפנות מקום מקדימה לשני הגברים החרדים.

מיד הרגשתי, שזה לא בסדר, שזה לא נכון. אני ידעתי שאני יכולה לשבת היכן שאני רוצה באוטובוס. היו עוד הרבה מקומות פנויים על גבי האוטובוס, למה אנחנו צריכות לעבור אחורה? למה לבנים מותר ולבנות אסור?

למרות שאני וחברותיי הרגשנו מושפלות וכועסות, לא יכולנו לסרב לדברי הנהג ועברנו לאחור.

חזרתי הביתה וספרתי את מה שארע לאמי.

רחל

יום אחד בספטמבר אריאלה חזרה הביתה מבית ספר. וספרה את מה שארע על גבי האוטובוס. אני שמעתי את הסיפור וכעסתי. במקביל לכך, ישנן בעיות בבית הספר בו לומדת אחותה של אריאלה. תלמידות בית הספר "אורות-בנות" הממוקם ליד שכונה חרדית בעיר, סובלות מהתנכלויות חוזרות ונשנות מצד האוכלוסייה החרדית במקום. וכעת, באה בתי ומספר לי על הדרישה לעבור אחורה באוטובוס ציבורי.

אני בחרתי להתגורר בבית-שמש, עיר פתוחה ומעורבת עם אוכלוסייה מגוונת, לא בבני-ברק או במאה שערים. לא יתכן ולא מקובל עליי שבעיר כזאת, אני אצטרך להגן על הבנות שלי. בתי הבינה שנעשה לה עוול, והדרישה שהופנתה אליה איננה תקינה. אני שאלתי אותה מדוע היא בכל זאת קמה ועברה אחורה. היא השיבה שהיא חששה שאם תסרב הנהג יוריד, אותה ואת חברותיה, מהאוטובוס.

אני שמעתי על קווי-המהדרין האלה בעבר, ואני יודעת שזה לא חוקי. התקשרתי לחברת סופרבוס המפעילה את הקו בבית-שמש והגשתי תלונה. התחלתי להתעניין בנושא ושמעתי שניתן להגיש תביעה כנגד חברת האוטובוסים והנהג שהורו לבתי לשבת מאחור בניגוד לחוק. הפנו אותי לעורכת-הדין אורלי ארז-לחובסקי מהמרכז הרפורמי לדת ומדינה והיא הציעה לי סיוע בהגשת התביעה.

שאלתי את בתי אם היא מוכנה לכך. היא השיבה בחיוב ואמרה שהיא לא מוכנה שזה יקרה שוב והיא רוצה לעשות משהו בנדון. שמחתי שהיא מוכנה לקחת אחריות.

בתי אמרה לי אחרי הגשת התביעה, שהתהליך הזה נתן לה תחושה של כח. היא אפילו ספרה לי על מקרה נוסף בו עלתה על אוטובוס, וישבה בחלקו הקדמי. אדם חרדי אמר לה שזהו קו מהדרין, והיא ענתה לו בתגובה: "אין דבר כזה קו מהדרין".

אני יכולה לספר על מקרה נוסף בו הבן שלי עלה על הקו יחד עם אחותו משום שבתי הספר שלהם קרובים. הוא ראה את אריאלה יושבת מאחור והלך לשבת שם יחד איתה. לאחר כמה תחנות עלה הכרטיסן של חברת סופרבוס ושאל את בני מדוע הוא יושב עם הבנות מאחור, זהו קו מהדרין.

אני רק רוצה שהבנות שלי יוכלו לעלות על אוטובוס ולהגיע הביתה בשלום בלי שום הפרעות מנהג ומאנשים אחרים.

קו אדום / שולמית אלוני

לאחרונה הציעה לי ענת הופמן, ראש המרכז לדת ומדינה של התנועה הרפורמית, לעלות ולבדוק את היחס לנשים על אחד מ-"קווי המהדרין" לשעבר. אלה אותם קווי אוטובוס שבג"ץ קבע לאחרונה שהפרדה בהם אינה חוקית, ויש לבטלה. וכך, עליתי על קו אוטובוס 418 של אגד מרמת בית-שמש לירושלים. האוטובוס היה מלא, ואני אישה מזדקנת שגילה שמונים ומעלה, חיפשתי לי מושב פנוי. הגברים לא נראו היו לי חולים, אולם איש לא פינה לי את מקומו והציע לי לשבת. האם לא מותר להיות גם קצת בני-אדם? לבסוף, מצאתי מקום פנוי בקדמת האוטובוס, התיישבתי ומייד קבלתי צעקה: "נשים לספסל האחורי". הם צעקו, אבל אני חייכתי וישבתי. הרוחות סערו, ונהג האוטובוס אמר לבסוף, מתוך תגובה אמוצינאלית, "תפסיקו עם זה, תנו לה לשבת איפה שהיא רוצה".

ההפרדה הזאת היא גועל נפש, ואני מגנה אותה באופן חד משמעי. חבל שבעבור חופן של רווחים "אגד" משתפת פעולה עם הדבר הזה. אולם הבעיה איננה "אגד", כי "אגד" הרי מקבלת סבסוד מהשלטונות ועליה לשרת את כלל הציבור ולהיות פתוחה לכל דכפין, בלי הבחנה של מוצא גזע, דת ומין.

כל זאת, בגלל התערבות של אנשי דת, ציבור חרדי שמחליט שהוא יכול לקבל את החיים הציבוריים שלנו. אנחנו חווים עכשיו "מגפה", התעוררות של הרבנות הקנאית הקיצונית אשר עושה שטיפת מח לתלמידיהם. זוהי רבנות ששואפת לשלטון ולשררה, הם מצהירים זאת בגלוי ואינם מכחישים זאת. הם קוראים תיגר על הממשלה החוקית ועל הכנסת, ומציגים עצמם כאלטרנטיבה לכך, כשלטון התורה.

ההקצנה הזאת ניזונה מכספים וכח פוליטי ומרפיסותם של חברי ממשלה וכנסת שחפצים רק לשאת חן בעיני הציבור הדתי. זוהי נסיגה של הגישה הראצינולית, הדבר הזה אינו חדש והתחיל בעלייה לרגל של פוליטיקאים לרבנים. מודל שלילי לכך הוא שמעון פרס שהלך לרב עובדיה והלל, שבח וקלם אותם.

אני אינני מבינה יהדות שמגדירה דתיות בהתרחקות מנשים. היהדות מעולם לא דגלה בהפרדה, וההפרדה היא פונקציה של דעות קדומות ומאבקי כח. אני למדתי מרבנים שונים, כמו למשל הרב גורן, אשר הלך בעקבות תקדימים הסטוריים של "גט על תנאי" כדי למנוע עגינות. יחד הצלחנו למנוע עוולות שנעשו לנשים רבות. הרב גורן עשה מעל ומעבר כדי לפתור בעיות אמיתיות של אנשים. גם עם הרב אבידור הכהן ניהלתי שיחות ארוכות, היה זה איש מיוחד שופע אסוציאציות, וכאשר ניגשתי אליו עם בעיות של זוגות שהיו מנועי חיתון הוא לא חסך מעצמו דבר ויישב את כל ההדורים בצורה מאד אלגנטית.

היום בכל תחום שאני נוגעת בו אני נפגשת בנשים מצליחות, אשר נמצאות בשורה הראשונה. אני מעריצה את ההתמסרות העניינית והרצינולית שלהן למטרות החשובות שהן עוסקות בהן. אני רואה גם בנשות "קולך" נשים חכמות, אורתודוקסיות ונבונות מאין כמוהן. אך אני מרגישה שזאת מדינה מטורפת, משום שכולם מחזרים אחר הנשים, אבל לא נותנים להן זכויות. רוצים שתהיינה יפות, בריאות, אפילו שתפרנסנה בהצלחה, אך שתסתומנה את הפה. רק מעטים מעריכים אותן ודואגים באמת לזכויותיהן.

בשנים האחרונות, הציבור הישראלי התעייף ממאבקים לשינויי חקיקה לטובת זכויות האדם. אולם דווקא עכשיו, כשישנם רוחות של שינוי באוויר ואנשים מגייסים עצמם למטרות שיש להן תפוקה והשפעה חיובית על חיים מכובדים יותר לכולנו - אסור לנו לשכח את הרעיון של שוויון זכויות לכלל האוכלוסייה. עלינו לדאוג לזולת ולתת לכל קבוצה ולכל יחיד אפשרות ביטוי ולכבד זה את זה. כפי שאלוהים ברא את האישה והאיש בצלמו ובדמותו וקרא את שמם אדם ביום היבראם. אנחנו נרדפים על-ידי אנשים אשר היו צריכים להיות אנשי-רוח שיודעים לכבד כל אדם. אז יש לי חדשות בשבילם - גם אישה היא אדם.

תופסות מקום / נטע רביד

נטע רביד - סטודנטית, סיימה תואר ראשון בפיזיקה ובבולוגיה ומתחילה תואר שני במדעי הרוח באוניברסיטה העברית. מתגוררת בירושלים.

הפעם הראשונה בה נתקלתי ב-"קווי המהדרין" היא כשעליתי על קו אוטובוס מירושלים לערד. אני וחבר התיישבנו במושב הקדמי ומיד חטפנו צעקות וקללות מהנוסעים. הם קראו לעבר החבר שנסע איתי: "תעבור אחורה עם חברה שלך". אני צעקתי עליהם בחזרה והתווכחתי איתם.

מאז, הנושא הזה הטריד אותי ולא נתן לי מנוח ורציתי לפעול ולעשות משהו. פניתי לחברה, שפעילה בכל מיני ארגונים, ושאלתי אותה מי מתעסק עם הנושא הזה והיא הפנתה אותי לענת הופמן, ראש המרכז הרפורמי לדת ומדינה. התקשרתי והשארתי הודעה. לאחר מכן, חזר אליי מוטי, רכז השטח של המרכז, ומאז העניינים התגלגלו...

ביחד הקמנו את "תופסות מקום", קבוצה של מתנדבות אשר יוצאות לנסיעות על קווי האוטובוס המועדים. עצבנו את המטרות של הפרויקט, גייסנו מתנדבות, ואנחנו מניעים אותו קדימה.

המטרה המרכזית של הפרויקט היא יצירת שינוי תודעתי בחברה החילונית והדתית נגד הפרדה מכל סוג במרחב הציבורי. כמובן, שבתור אישה חילונית אני לא ארשה שאיש יאמר לי היכן לשבת. אבל חשוב לי שגם לאישה חרדית תהיה הבחירה לשבת בקדמת האוטובוס. מדברים הרבה על פלורליזם, אבל פלורליזם אינו אומר לא להתערב במקרים שדורשים התערבות.

בנסיעה הראשונה נתקלתי בצעקות ואלימות מילולית, מאז לא נתקלתי בתגובות בוטות, אלא באנשים שמעירים בעדינות. היו גם קבוצה של נשים חרדיות שאמרו לי: "טוב לנו ככה, ככה אנחנו רוצות". אני יודעת שיש המון אנשים בחברה החרדית שמתנגדים להפרדה, אך קולם לא נשמע. אני יכולה לספר על שיחת טלפון שקבלתי מאישה חרדית מאחת החסידיות השמרניות ביותר. היא דברה בעילום שם וספרה על ההתנגדות שלה ועוד רבים כמוה מקרב העדה החרדית להפרדה. היא סיפרה שפלגים קיצונים כופים אותה ולא שואלים אף אחד. היא אמרה שגרמנו לה לחשוב לראשונה על עצמה, ולהעז ולומר בינה לבין עצמה שהם מפריעים לה. נשים כמוה מדרבנות אותנו להמשיך בפעולה.

זה נכון שהשינוי האמיתי יתרחש רק כשהוא ינבע מתוככי החברה החרדית, מאד קשה לשנות מבחוץ. אולם בנסיעות שאנחנו עורכות ובעובדה שמתרגלים לראות נשים יושבות בקדמת האוטובוס - המודעות גוברת והשינוי מחלחל. אנחנו מקווים להשפיע גם על חקיקה בנושא ומקווים שבתום שנת הניסיון בג"צ יאסור גם את העלייה לאוטובוס מן הדלת האחורית.

אני רואה את המאבק בתור משהו שלא עומד בפני עצמו, אלא חלק משינוי הרבה יותר רחב בתפיסה של מעמד האישה. ההפרדה היא סימפטום, מקרה מבחן שמאחוריו עומדות הרבה סוגיות הקשורות למעמד האישה, וכיצד נשים מסתכלות על עצמן. כבודה של אישה אינו רק פנימה, ובשום חברה אישה לא צריכה לשתוק ולהתחבא. כיצד יתכן שבעקבות החלטה של כמה אנשים, חברה שלמה התיישרה מאחוריהם והחליטה לפגוע בזכויות של הנשים. וגרוע מזאת, הממסד החילוני נותן לכך יד. במתן רשות להפרדה, ובקביעתו מראש שהפרדה תונהג באירועים שנעשים עבור החברה החרדית,

הוא מחליט בשבילם ומנציח את ההפרדה והפגיעה בנשים. אנחנו עדיין רחוקים משוויון זכויות מלא והמאבק הזה הוא מאבק לשוויון המיוחל.

האם היו לי פחדים או חששות לפני שעליתי על קווי האוטובוס? לא, לא היו לי. ואסור לחשוש, בעצם, אם נגיע למצב שאנחנו חוששים לעלות על הקווים האלה, זוהי סיבה עוד יותר חזקה לעלות ולהמשיך את הפעילות הזאת. אם ישנו פחד זה רק מדרבן אותי לעלות לאוטובוסים ולהמשיך בפעילות שלא נגיע למצב שלא נעלה על אוטובוסים מאימת הכפייה של ההפרדה.

אמי מגיעה מבית דתי, ומאד תומכת בפעילות שלי. ממנה אני מכירה יהדות אחרת המכבדת גם את זכויות הנשים ומתנגדת להפרדה. במהלך הפעילות הזאת, ראיתי שאני לא כזאת קטנה, ושמתתי מאד לראות שאם משהו מפריע לא כל-כך מסובך לשנות והדבר אפשרי. אנשים מתגייסים למטרה חיובית ויש לאזרח יכולת להשפיע.

חוויה קשה מקו 497 / ליגל אליאס

הסיפור שלי הוא על קו 497. לפני כשבוע, עליתי על קו האוטובוס. שילמתי לנהג והייתי בדרכי לחלקו האחורי של האוטובוס. (משהו בתוכי מתנגד לכך, אבל עשיתי כן בגלל החשש מהגברים).

כשעברתי בין שורות המושבים, חסם לפתע אדון את דרכי. בתחילה, חשבתי שהוא רק מתכוון לגשת לשלם לנהג והוא ייתן לי לעבור, אבל כשבקשתי ממנו שייתן לי לעבור הוא ענה בגסות: "לא!".

אני חזרתי וביקשתי, אך ללא הועיל. נהג האוטובוס עצר את האוטובוס, ואמר שלא ימשיך בנסיעה עד שיאפשר לי לעבור. האיש אמר שלא אכפת לא והוא מוכן לחכות. נהג האוטובוס ניסה לעזור לי בצורה פיזית, הוא הלך לקראת האדון שחסם את המעבר ואני התלוויתי אליו. אבל אז, קבוצה שלמה של גברים חרדים קפצה ממקומה וחסמה בפנינו את הדרך. הנהג לא יכול היה לעבור את כולם. לא רציתי שנהג האוטובוס, שניסה לעזור לי, יפגע, אז אמרתי לו, שלא משנה, ואני אעלה מדלת הכניסה האחורית של האוטובוס.

אחרי שעשיתי כן, נעצו בי הנשים שישבו בחלק האחורי של האוטובוס מבטים עוינים, כאילו היתה זו אשמתי. זו היתה חוויה לא אנושית, חוויה משפילה. חשתי אזרחית סוג ב', ולעולם לא ארצה לחוש בזאת שוב. אני מקווה שהדברים האלה שאני כותבת ישפיעו על אנשים ויביאו לשינוי.

(תורגם מאנגלית)

רוזה פארקנסטיין הגיעה... / רחל לוי ווינשטיין

מעולם, לא חוויתי בוקר כל-כך טראומתי כפי שחוויתי היום. אמנם, חוויתי כבר טראומות, אבל הטראומה הזאת היא מעבר לכל דמיון. ואם ארשה לעצמי לחיות אותה מחדש כעת, אז המופרכות שלה תוכח ביתר-שאת.

אנחנו מתגוררים בבית שמש, אזור המאוכלס על ידי דתיים לאומיים וחרדים. בקרב הגברים והנשים החרדים שאינם נשואים, רווחת אמונה שעל המינים להיות מופרדים עד כמה שניתן. בעת הארוחה, כשעורכים קניות, בעת אכילת פיצה וגם באוטובוסים ציבוריים. שמעתי וקראתי אודות "קווי המהדרין", ואמרתי לעצמי שלעולם לא אעלה על אחד מהם. ניתן לחשוב, שהתיאור הזה נוגע למערכת הניווט של האוטובוסים, או לטיפול בכבישים, אבל אין זה כך. מסיבה לא ברורה, העלה מישהו את רעיון העוועים שנשים תשבנה בחלקו האחורי של האוטובוס וגברים בחלקו הקדמי, וזאת מטעמים של צניעות. איני יודעת אם לצחוק או להתחלחל מהרעיון ההזוי הזה. אבל למדתי על בשרי היום שאכן הדבר מתרחש במציאות. מי שמכיר אותי יודע שפי וליבי שווים, ואיני נוהגת בחוסר כבוד, איני בעלת דעות קדומות ולא נוהגת בחוסר אנושיות.

בעלי ואני לא ידענו כלל שהאוטובוס שעלינו עליו הבוקר, הוא קו "מהדרין". הפרדה באוטובוסים, במאמר מוסגר, איננה חוקית בישראל, אך עדיין נהוגה על-ידי מקצת... אני עם המזל שלי! כשסקרתי את קדמת האוטובוס בחיפוש אחר מקום פנוי, אחרי קניית הכרטיס, פנה אחד הנוסעים, גבר חרדי, אל בעלי ואמר לו שעליי להתיישב בחלקו האחורי של האוטובוס. תשובתי היתה: לא. הוא השיב שמדובר ב-"קו מהדרין", בחושבו לעצמו שבזאת הוא יגרום לי לדלג ל-"מקומי הראוי" מאחור. במהרה, הצטרפה לקריאתו אישה, שישבה מאחור, וצעקה לי, מול שאר הנוסעים, לעבור אחורה מטעמי כבוד. היא אמרה "פה זה לא אמריקה, את לא יכולה לעשות מה שאת רוצה", ואז כינתה אותי חילונית.

אבל האנשים האלה לא הבינו שהם מתעסקים עם הגברת הלא-נכונה. אני עמדתי על שלי ואמרתי לה, שהיא יכולה לנהוג כעבד אם היא רוצה בכך, אבל אני בוחרת שלא. ישבתי בקדמת האוטובוס עוד זמן מה והמשכתי לעמוד על שלי. שאני אשב בחלקו האחורי של האוטובוס על גופתי המתה! הרגשתי לרגע כמו "רוזה פארקס". הבהרתי לעצמי, ולכל נוסעי האוטובוס, שאיש לא יעז להורות לי היכן לשבת, או להתייחס אליי כאל אזרח סוג ב'. שום סיבה בעולם לא צריכה לפגום בתחושת הגאווה שלי על היותי אישה יהודייה. אחזתי את הקובוטאן (מחזיק מפתחות בצורת מקל המשמש להגנה עצמית) בידי למקרה שהעניינים יתדרדרו. אני גאה, אבל לא טיפשה.

אחרי שירדתי מהאוטובוס, הקובוטאן בידי, ותפילות באזניי, דמעות מעמקי הנשמה החלו לטוף. ראשי מכוסה, אני לובשת חצאית וחולצת שרוולים ארוכים, ומבינה שתפקידי החשוב ביותר בעולם הוא להיות לאם ורעיה. אני יודעת להבדיל בין טוב ורע, ויודעת שאסור להלבין פני אדם ברבים. אישה שהיתה לבושה בדיוק כמוני, שאלה אותי מדוע אני בוכה. היא שאלה האם הסיבה לבכי היא שביקשו ממני לעבור לחלקו האחורי של האוטובוס בגלל לבוש לא צנוע מספיק. השבתי לה שהסיבה היא לא הלבוש שלי, אלא העובדה שיש לי רחם. למדתי, פעם נוספת, על החשיבות של עמידה על שלך. רגעים קצרים לפני כן, הצלחתי להרגיע את עצמי באומרי שזהו רק מבחן, איזה מבחן תשאלו, אולי, מבחן אמונה באמרה "אל תשפוט את היהדות על-פי היהודים". ואולי בחינה של כמה אי-שפיות אני יכולה לספוג לפני שאומר - די מספיק.

עברתי מבחן של אומץ ואיני מרימה ידיים בקלות. הלהט באמונה שלי הוא העצמה והחולשה שלי. אבל היום, היה זה כלי-הנשק הטוב ביותר. אני מכירה את עצמי, ואחת הגאות שלי היא בהיותי אישה יהודייה. בניי הם יהודים בזכותי. אין לי שום כוונות להסתתר ממישהו שיגלה שיש לי עודף של הורמון נשי. אני לא אסתתר מאחורי הנשיות שלי, וגם לא אשתמש בה באופן הרסני. באופן אירוני, אני דווקא נהנית לכסות את שערי, ולהתלבש באופן הגון. ניתן לחשוב שהתלבשתי כמו... או שלא התלבשתי כלל, על-פי התגובות שקבלתי היום.

בכיתי מנהמת ליבי. הכפייה כואבת בצורה כזאת שעוד אינני יכולה להסביר, אך אני מרגישה אותה בעמקי לבבי, במהות שלי כבן-אדם. לעניות דעתי, אני אחת הנשים המכבדות שאני מכירה. זהו חלק ממני, מבחינה דתית ומקצועית. לכן כה הופתעתי לקבל יחס שונה, ובמיוחד מאישה יהודיה הלבושה כמוני, בחצאית וכיסוי ראש. התורה מספרת על נשים שהובילו את הדרך לארצות לא נודעות, ובד בבד מילאו תפקיד של רעיה. נשים שהתלבשו בצניעות, אך ידעו גם להשתמש בקסמיהן הנשיים כשנדרשו לכך. נשים שעמדו לצד בעליהן, ועמדו גם בזכות עצמן. איני רוצה להיות חדשנית או פורצת דרך יותר מהן.

איני רוצה להלחם. איני רוצה להתווכח. ואיני רוצה ללבות את המחלוקות שמנסים לגרור אותנו אליהן. איני רוצה להיות חלק מהסיבה לכך שיהיה "תשעה באב" נוסף, כפי שאומר בחריפות בני בן העשר. חשתי מידה לא מבוטלת של צדק, כשספרתי על כל העניין לבתי בת ה-16 והיא אמרה: "יופי אמא!", הרגשתי שעשיתי את המעשה הנכון. לבתי יש כבוד עצמי כמו לאמה, ואם יאלצו אותה לשבת מאחור באוטובוס, היא לא תקבל זאת כמוכן מאליו. אני מתנחמת בכך שעשיתי את מה שאני רואה כדבר הצודק והנכון ביותר.

(תרגום מאנגלית)

מכתב אישי / בת-ציון בן-דוד

היום, שלא כדרכי, יצא לי לנסוע בקו 497 (בית-שמש - בני ברק) בשעות העומס. בגלל שהיו עוד אנשים בתחנה, וכשאני אומרת אנשים אני מתכוונת לגברים, הנהג החליט לאכוף את המנהג ובזמן שהגברים התחילו לעלות מקדימה, הדלת האחורית נפתחה כדי לרמוז לי, ולבחורה נוספת שחכתה בתחנה, שעלינו לעלות מאחור.

קשה לי להסביר, אפילו לעצמי, למה אני נפגעת כל כך מהריטואל הזה. הרי אני חלק מחברה דתית-זה כולל עזרת נשים בבית כנסת, בתי ספר ותנועת נוער נפרדים- וכל הדברים האלה לא יצרו אצלי הרגשה של השפלה. אבל כאן זה שונה, ואם מישהו לא מבין את זה, הוא (או יותר נכון היא, כי כל גבר- ואפילו הוא "חילוני עוכר ישראל"- לא יצטרך לשבת מאחור) מוזמן להצטרף אליי לנסיעה לבר אילן, ולחוות את זה בעצמו. זוהי תחושה של "להישלח אחורה". כמו ילד מופרע שיש להפרידו משאר הילדים, כמו כביסה מלוכלכת שנדחפת בין המיטה לארון, שלא יראו.

ולפעמים זה יותר גרוע. לפעמים את עולה עם בעלך, שחזר הרגע משבועיים בצבא, והמושב היחיד הפנוי הוא בקדמת האוטובוס. וברגע שאת מתיישבת לידו, באותו מושב יחיד שפנוי, האדם בספסל מאחור פונה אליו, כמובן שלא אלייך, ואומר בתקיפות- "זה אוטובוס מהדריין". ובעלך רוצה להתווכח, אבל את כל כך המומה ופגועה- כי הרגע גירשו אותך אל... אל הרצפה? שאת משאירה אותו שם כשהוא ממשיך להתווכח, והולכת לשבת על המדרגות של הדלת האחורית. כי כנראה ששם מקומך.

אולי זה מפתיע, אבל התחושה הנוראה ביותר היא שכשאת דווקא כן עולה מקדימה. את משלמת לנהג ומתחילה לעבור בין שני טורים של גברים שמסיתים את מבטם באופן מופגן ברגע שאת עוברת, כאילו שאת לבושה כמו פרוצה ולא סטודנטית ממוצעת. האמת היא שגם בגדי נזירה או חיג'אב לא יעזרו לך, כי זה לא הבגדים, זו את. את, כאישה, פוגעת ברגשות שלהם. עצם העובדה שאת הולכת מולם, נדחפת בבוטות לשדה הראיה שלהם, זה פוגע בהם עד עמקי נשמתם. הרגשות שלך? הם כבר חזמן לא נחשבים.

אני תוהה אם יש מישהו אחד היום ששואל אם ההפרדה בין שחורים ללבנים באוטובוסים בארה"ב הייתה בסדר, שתוהה אם אולי זה לא משפיל. אני תוהה אם מישהו היום היה חושב שאפשר להשאיר את ההפרדה הגזענית "רק" במדינה אחת, או "רק" בעיר או שכונה אחת. אני תוהה אם התירוץ "זה חלק מהתרבות שלנו" היה מתקבל. ויותר מכל, אני תוהה כמה שנים יחלפו לפני שגם אנחנו נבין איזה אבסורד מתרחש כאן, בחסות המדינה.

אבל עד שיחלוף הזמן הזה, ועד שנתעורר, כנראה שנמשיך לעלות מאחורה, ולשבת על הרצפה, ולדחוף את הרגשות שלנו עמוק יותר פנימה. שחם וחלילה לא נפריע לאף אחד.

תופסות מקום / מוריה שחם

מוריה שחם, סטודנטית לתואר ראשון בספרות כללית והשוואתית בתוכנית אמירים באוניברסיטה העברית. מביית-שמש, במקור, ומתגוררת כעת בירושלים.

"קווי המהדרין" אינם חדשים לי משום שאני מביית-שמש, שם הם פועלים כבר תקופה ארוכה. בביית-שמש, יש מתחים וחיכוכים בין גורמים חרדים קיצוניים לדתיים לאומיים וחילונים שבאים לידי ביטוי גם בקווים האלה. האוכלוסייה החרדית בבית שמש גדלה בצורה משמעותית בשנים האחרונות ובעקבות זאת, אנו עדים, לצערי, למגוון של גילויי אלימות המבוצעים על ידי קיצונים דתיים במסגרת הדרישה ל"צניעות". חלק מגילויי אלימות אלו מתרחשים סביב הנושא של אוטובוסי המהדרין.

אני נזכרת בשבת ההיא בה קבוצת חברים שלי עמדה בפניה של רחוב שכונתי, שמוכיל בסופו לשכונה חרדית. פתאום התנפלו עליהם קבוצה של קיצונים באגרופים ובעקקות "פריצות!" מכיוון שבקבוצה עמדו גם בנים וגם בנות. ובשבת אחרת, נערה מן השכונה שלי חצתה שכונה חרדית על מנת להגיע לבית של חברה, ומצאה את עצמה בורחת מפני עשרים גברים שרדפו אחריה כי חשבו שהיא איננה לבושה בצניעות מספיקה. הייתה גם את הפעם ההיא בה חיכיתי לאוטובוס וירקו עלי, בטענה ש"כאן את לא יכולה לעשות מה שאת רוצה". אני כבר נסעתי פעמים אחדות בקווים האלה, ואז נאלצתי לשבת בנפרד מהחבר שלי.

לראשונה נתקלתי ב"תופסות מקום" כאשר ראיתי מודעה שהם פרסמו בקמפוס הר הצופים באוניברסיטה. המודעה הזמינה למפגש הדברות בנושא ההפרדה באוטובוסים, אבל לא הלכתי למפגש משום שכל העניין נראה היה לי תוקפני ומתפלמס מדי. לאחר זמן מה, דברתי עם חברה בשם ניצן שמתנדבת בפרויקט ובעקבות השיחה איתה, החלטתי לקחת חלק בפרויקט. דווקא משום שאני דתייה ומתגוררת בבית שמש ונוסעת בקווים האלה כדבר שבשגרה והדבר מפריע לי, דווקא משום כך יש לי מחויבות לפעול בנושא. כיום, אני הרכזת של פרויקט "תופסות מקום" בבית שמש.

אני ניגשת לפרויקט לא ממקום של כפיה, אלא הדברות ודו-שיח. אני מנסה לקרב את הפרויקט לציבור הדתי הלאומי וגם לציבור החרדי ולא לצייר אותו כאנטי-דתי. הייתי רוצה שהמתנדבות שנוסעות על האוטובוסים יעוררו שיח בנושא, תוך כיבוד של כל בני-האדם, ויעזרו לקרב לאחות את השסעים בין הציבורים ולא להגביר אותם.

בפעם הראשונה שעליתי על האוטובוס והתיישבתי בחלק הקדמי, פחדתי והייתי מלאת אדרנלין. חשבתי, לעצמי שאולי זו טעות לעשות את זה. אבל לאט לאט התרגלתי. במהלך הנסיעות חוויתי כל מני תגובות. פעם חבורה של גברים צעקו וקראו לי: "מה את שופטת אותנו ומחנכת אותנו?!", פעם אחרת, גבר חרדי דרש מהנהג לעצור ולהוריד אותי מהאוטובוס. קראו לעברי גם לא פעם: "פורץ גדר ישכנו נחש" (קהלת י', ח'), ושאלו אותי כמה פעמים למה אני עושה דווקא. ניסו לפנות אלי גם בצורה מנומסת ואדיבה "בת ישראל הייתה עוברת לאחורה", או קבוצה של נשים שהתארגנו ופינו לי מקום והזמינו אותי לשבת איתן בחלק האחורי של האוטובוס. אני רוצה לומר שלא פעם, הרגשתי שאני לא מנומסת, שאני מפריעה להם, היו לי קונפליקטים והתלבטויות - האם אני עושה את הדבר הנכון? אולם בסופו של דבר, הבנתי שהאידיאולוגיה והכיוון הוא חשוב יותר מהתחושות של חוסר הנחת וההצטיירות כלא מנומסת.

חשוב לי לדבר עם האנשים. פעם נגשתי לקבוצה של נשים מאחור, ואמרתי להן שהן יכולות גם לשבת בקדמת האוטובוס. הן ענו לי שהן גם לא מאמינות בהפרדה הזאת, אך הן שומרות עליה, משום שהן רוצות לכבד את הגברים, ובגלל דרך-ארץ הן מחויבות לכבד את המנהג הזה. אני חושבת שיש בזה ערך, לנסות לשנות תפיסת עולם, לאו דווקא בקרב הגורמים הקיצוניים, אלא בקרב האנשים שחשים לא לגמרי נוח עם המציאות שנכפית עליהם ומפחדים להתנגד. אנחנו עוזרים להם ליצור מציאות בה הדבר הוא רגיל וטבעי. שמעתי שמאז שהתחיל הפרויקט הדיווחים על ההטרדות וההצקות ירדו, חשוב מאד שנמשיך. אסור לנו, דתיים וחילונים, להסכים לצביון כזה שמקבל המרחב הציבורי שלנו.

קבלתי תגובות שונות מיילים ששלחתי לקהילה שלי. חלק מהאנשים שאלו אותי למה אני עושה את זה? מדוע אני מרבה שנאת חינוס ומפלגת את העם? כתבו לי שיש לקבל את הדברים בדרך ארץ אפילו אם אני חולקת עליהם. קבלתי גם מיילים שתומכים ומחזקים את ידי, עם סיפורים על חיכוכים שעברו בנסיעה בקווי המהדרין. ומבקשים שאשלח עוד מיילים ואעדכן אותם.

ההשתתפות בפרויקט לימדה אותי על התנדבות, ועל הכוח לשנות. אך גם על המורכבות שישנה בכל נושא. הדברים אינם מתרחשים בבת אחת, ולא פעם קשה לגייס אנשים למטרה מסוימת הגם שהיא חשובה. למדתי הרבה על הציבור החרדי, ראיתי שגם בו יש קולות שונים. אני חושבת שאני מבינה אותם עכשיו קצת יותר טוב. התקרבות לציבור אחר ושונה ממך, גם אם על-ידי ויכוח היא חשובה, ומורידה סטיגמות. גם הנשים בפרויקט מגיעות מרקעים שונים עם תפיסות עולם שונות. זו איננה קבוצה מונוליטית עם קול אחד, אנחנו מקבלות את השינויים בינינו ופועלות יחד.

עליה לקווי "אפליה" / שרית השקס

יוצא לי לעלות על הקווים ההזויים האלו מידי פעם בעיקר קו 56 שיוצא מרמת שלמה. זה בדרך כלל מתחיל בהתעלמות מוחלטת. הגברים מקדימה לא יוצרים קשר עין, לא מתיישבים לידי. לפעמים עומדים עם הגב אליי כדי להסתיר אותי משאר יושבי האוטובוס. אך כמעט בכל נסיעה, צץ לו איזה נוסע "צדיק". ה"צדיק" עולה לאוטובוס, רואה אותי יושבת מקדימה ומפטיר בבזז "נשים מאחורה". הוא אף פעם לא מדבר אלי ישירות. אני אוויר, רוח רפאים שאינה נראית אך תופסת מקום בחלל, אני מצורעת.

אני לא מתעצבנת ולא צועקת רק שואלת בתמיהה "מי אמר?" תשובות רבות קיבלתי. "כל הרבנים אומרים, אפילו הרב עובדיה יוסף", "זה החוק!", "אגד קבעו". אני סותרת את הטענות, מסבירה כי יש לי זכות לשבת היכן שאני רוצה.

אך ברגע שה"צדיק" פתח את "קופסת הפנדורה" מצטרפים נוסעים אחרים להתקפה. חלקם קמים ומתרחקים ממני תוך כדי מלמולים ביידיש, חלקם צועקים "למה להתעקש?" "איזו מן התנהגות זאת?"

זה עצוב, אבל אני כבר לא מתרגשת מההשפלות והצעקות. אם המצב מתחיל להתחמם אני פונה לנהג ושואלת אותו "למה דורשים ממני לעבור אחורה?"

הוא עונה באדישות את התגובה שלמד בעל פה "לכל נוסע יש זכות לשבת איפה שהוא רוצה". נדיר מאוד שאני רואה אישה נוספת יושבת מקדימה. פעם ראיתי אישה קשישה וחרדית שישבה במושב מאחורי הנהג. גם אליה הגיע ה"צדיק" עם הדרישה לעבור אחורה "כואב לי הגב, תעזוב אותי בשקט" היא צעקה על "הצדיק" שיכל היה להיות הנכד שלה. לצערי, אני בספק אם לנכדה שלה יהיה האומץ להתנהג כמוה.

אני יהודיה נתעבת וחוטאת / קייטי גרינברג

אתמול, היה יום מיוחד במינו עבורי. בפעם הראשונה, זכיתי להיות Freedom Rider ולנסוע באחד מ"קווי המהדרין" בירושלים. מוטי, רכז השטח של המרכז הרפורמי לדת ומדינה, הסיע אותי ועוד שתי מתנדבות נוספות לרמת שלמה, שכונה חרדית כמעט לגמרי, והוריד אותנו בתחנת אוטובוס.

אנחנו נכנסו ועמדנו בתחנה ואילו ארבעה גברים חרדיים, עמדו בחוץ, בצהרי היום בשמש הקופחת, רק כדי שלא יאלצו להמתין איתנו לאוטובוס בתוך התחנה.

ופתאום נתגלה לי שאני נתעבת. כל זאת, מפני שסרבתי לשבת בחלקו האחורי של האוטובוס וישבתי בחלקו הקדמי עם הגברים. מיד כשהתיישבנו, אני ושותפתי לנסיעה, בקדמת האוטובוס התקרב אלינו גבר צעיר, ובלי להביט אלינו, דרש מאיתנו במפגיע לעבור מיד לחלקו האחורי של האוטובוס. אנחנו ענינו בשלווה שאין כל מניעה חוקית בישיבה שלנו, אולם הוא סרב לשמוע וכינה אותנו בידיש - שיקסות. למזלנו, היה עמנו, בן-לוויה, שהורה לו לשתוק.

מאוחר יותר התחוויר לי שאני עדיין יהודיה, בעיני הגברים, אך יהודיה נוראה שחטאה חטא גדול. במשך השנתיים האחרונות, התעמקתי בטקסטים יהודיים, במכון פרדס, ורציתי לשאול את הגבר החרדי היכן בתורה מופיע איסור על נשים לשבת בקדמת האוטובוס. אבל עצרתי את עצמי לא רציתי לדרדר את העניינים.

לבסוף, למדתי שאני שיקסה, כינוי גנאי מעליב לנשים גויות. הגבר החרדי ניסה להשחית את השלט באוטובוס, המורה על כך שלכל אדם הזכות לבחור את מקומו באוטובוס, ולאחר מכן, חזר אלינו ופנה בזעם אל בן-הלוויה שלנו ואמר לו שזה מגוחך שהוא מגן על שתי שיקסות. גבר דתי אחר, שישב בסמוך אלינו, הגן עלינו, ואף נתן לנו הנחיות היכן לרדת מהאוטובוס.

יותר מכל, התחוויר לי שאני יכולה להיות רגועה בסיטואציות מתוחות יותר ממה שדמיינתי. עוד הבנתי, שישנם אנשים טובים שיסייעו למותקפים ללא סיבה, וששום אדם לא יוכל להגדיר איזו מין יהודיה אני מלבד עצמי.

(תורגם מאנגלית)

שיחת טלפון / בחורה חרדית בעילום שם

אני בחורה חרדית צעירה, ואני מבקשת להודות למרכז הרפורמי לדת ומדינה על המאבק שלו בהפרדה. אני, באמת, מודה כל יום לה' על זה שיש רפורמים.

יש נשים רבות שמתנגדות להפרדה במגזר החרדי, אבל אין לנו שום יכולת להביע את ההתנגדות שלנו. לדעתי, מרבית הרבנים יגידו שהדרישות להפרדה הן שטויות, אבל אף אחד לא מעז להיות "הרב שמתיר", מחשש מהקיצוניים (בעיקר מהסיקריקים). אני משתגעת מזה שאנשים, כמו אמנון לוי, אומרים שצריך לתת לחרדים "לחיות את חייהם", כי אף אחד לא בודק מה באמת החרדים רוצים.

לגבי האוטובוסים, זה שהדלת האחורית נשארת פתוחה זו קטסטרופה. אם היינו עולות מהדלת הקדמית, אולי היתה אפשרות כלשהיא לשבת מקדימה, ואילו עכשיו זו בכלל לא אופציה. גם כקבוצה אנחנו לא יכולות לשבת מקדימה בשום פנים ואופן. רק כאשר יש חילונית שיושבת מקדימה, זה נותן לנו אומץ להתיישב גם כן, משום שהרבה חרדים מפחדים להעיר לנשים חילוניות.

רק פעם אחת ראיתי בחורה חרדית שכשהעירו לה, היא הצביעה על המדבקה באוטובוס, המורה שלכל אחד הזכות לבחור את מקומו, וזה עזר לה. אבל עצם קיומה של המדבקה לא עוזר כלל.

למרות המאבק נגד קווי הפרדה, אני אינני מבחינה בשינוי בקווים. חשוב לי לציין שאין כזה דבר הסדר וולונטרי והדבר נעשה בכפיה ובניגוד לרצוננו.

אפליה בבית העלמין / אורלי ארז-לחובסקי

ביום 26.10.11 נפטרה אמה של חברה טובה שלי. בני משפחה וחברים רבים התכנסו בבית הלוויות שמגר בירושלים. בבית הלוויות היתה הפרדה בין גברים ונשים, עם שלטים ברורים שהורו היכן על הנשים לעמוד, והיכן יעמדו הגברים. בתווך חצץ וילון, כאשר דוכן ההספדים היה, כמובן, בצד של הגברים. החברה שלי - אחת משש בנותיה של הנפטרת, שלא היו לה בנים - ביקשה להספיד את אמה, אולם אנשי החברה קדישא אמרו לה שהדבר לא אפשרי. במקומה נשאו דברים החתן של הנפטרת ונכד שלה.

מבית הלוויות יצא מסע הלוויה אל בית העלמין הר המנוחות בגבעת שאול בירושלים. כשהגיעו הנוכחים לבית הקברות בהר המנוחות, התאספו כולם ליד הקבר ואז אנשי חברה קדישא הורו לכל הנשים להסתלק מהקבר ולעמוד הרחק בצד, בשביל שמוביל לקברים. כשאני הגעתי למקום, מעט אחרי תחילת הטקס, רק הגברים עמדו סביב הקבר וכל הנשים, כולל בנותיה של הנפטרת, עמדו מן הצד. רק חברתי - שהיא אשה אורתודוקסית, שלא היתה מוכנה להשלים עם סילוקה מהמקום - התעקשה לעמוד ליד הקבר יחד עם כל הגברים.

מאוחר יותר היא סיפרה לי שכשהיא עמדה על כך שהיא נשאת ליד הקבר, הודיעו לה אנשי החברה קדישא שאם כך, לא ייערך טקס הקבורה(!), אולם כשהיא המשיכה להתעקש, הם ויתרו. כשאני הגעתי למקום, נעמדתי ליד חברתי ולאט לאט הצטרפו עוד נשים ונעמדו לידינו. רק אחרי שאנשי החברה קדישא הסתלקו, חברתי נשאה דברים ליד הקבר.

חשוב לי להדגיש שאף שדובר במשפחה אורתודוקסית, ההפרדה בין נשים וגברים, האיסור על נשיאת הספד על ידי אשה, או סילוקן של הנשים מטקס הלוויה מנוגד לחלוטין להשקפת עולמם.

אני מטפלת בנושאי ההפרדה כבר מספר שנים מתוקף תפקידי כעורכת דין במרכז הרפורמי לדת ומדינה. למרות שידעתי על קיומן של פרקטיקות מפלות כאלה, נחרדתי לחוות זאת מכלי ראשון. החוויה הזו זעזעה אותי, אבל גם הוכיחה לי כמה חשובה המודעות לכך שדרישות כאלה כלפי נשים הן בלתי חוקיות, ושחשוב לעמוד על שלך ולהתנגד לדרישות המשפילות האלה.

תופסות מקום

"תופסות מקום" היא קבוצה של מתנדבות ומתנדבים שמטרתה לעקוב אחר יישום פסק הדין של בית המשפט העליון ולוודא ש-"קווי מהדרין" יעברו מן העולם.

המתנדבים יוצאים לנסיעות קצרות בקווים המועדים, כמובן במימון מלא של כרטיס הנסיעה, עולים מהדלת הקדמית ומתיישבים בחלק הקדמי של האוטובוס.

זאת מתוך שתי מטרות:

א. לתעד ולדווח על כל חריגה ופגיעה בזכויותיהן של הנוסעים.

ב. לשנות מודעות ולהעביר מסר לנוסעים ולנוסעות כי נפל דבר וכי ההפרדה בטלה מן העולם, ולכן לכל אחד ואחת הזכות לשבת בכל מקום באוטובוס, ולשמש דוגמה אישית לנשים החרדיות שגם הן יכולות לשבת בקדמת האוטובוס.

לפרטים:

אייל אוסטרינסקי רכז השטח של המרכז הרפורמי לדת ומדינה
סלולארי: 054-7862110 / כתובת דוא"ל: eyalos@irac.org

נטע רביד רכזת "תופסות מקום"

סלולארי: 054-5882407

חפשו אותנו בפייסבוק - "תופסות מקום - אומרים די לקווי ההפרדה"

המרכז הרפורמי לדת ומדינה | התנועה ליהדות מתקדמת